

21518

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

VÄRMLAND

Dalby

18/10 1951

Bergkvist, Karl L:son, 1951

Svar på ULMA:s frågelista M 25 Jaktens och
fiskets betydelse för hushållningen

6 bl.4:o

Exc. för ordreg., mars 1955 av J.Jacobsson.

21518

Jaktens och fiskets betydelse för hushållningen.

Föransledning till denna frågelista kommer blott några allmänna synpunkter att framläggas. En del av det efterfrågade har i några mån behandlats i svar till frgl. N 86, N 81 och frgl. 37 m fl. Förv. kunna inga detaljerade upplysningar erhållas om förhållandena för mycket länge sen.

För dem som först bosatte sig i denna trakt kan man på goda grunder antaga, att jakt o. fiske måste ha spelat en betydande roll för försörjningen. Även för dem som på senare tid bosatt sig på skogarna, ha jakten o. fisket fått hjälpa till (stötta) vid matfrågans ordnande. Och försäljning av viltskinn gav ett tillshott till den oftast knappa arbetsförtjänsten. Det fanns ju många som ej hade äkerbruk o. kreatur utan levde helt på sitt ^{förvärvs-} arbete jämte det tillshott de lyckades skaffa ur skogen o. vattnet, även om de varo i minoritet. Ett potatisland hade nog de flesta, ty potatisen var en av de viktigaste födoämnen - och kan väl sägas vara än i dag.

De mest vilts var det huvudsakl. älg, hare och skogsfågel (Gjäder, orre, järpe o. i några mån ripa) som kom i fråga.

Pälsdjur voro räv mår, utter, björn o grävling.
(Källes från de Få sistnämnda kunde också förtäras).
Därför hemselin (o. esorre) samt lodjur och varg (i gammal tid). Träl. också bäver.

Bössan tog man oftast med, då man hade något ärende i skogen, även om man ej var på jakt ell. viss-
te om man skulle på använda. för den ell. ej. Vid hö-
stning från neyrslätte, nasskörning, vedkörning
o. s. v. följde bössan med på lasset. Då man vandrade
de till byn ell. besökte en granne o. vägen gick
genom skogen, hängde man bössan på axeln. Ibland
kunde besök i fåboden på sommaren kombineras
med fisketur. Hade man vedkuggen. ell. annat
arbete i närheten av fiskevattnen, så utkastades ständ-
krok för gädda ell. utlades nät, som vittjades på
morgonen. Och snaror o. gillen kunde placeras på
lämpliga ställen mellan arbetsplatsen o hemmet

3.
(reip. bojan). Tillfällena utnyttjades väl. På sönda-
garna (om krösten) gick mängen i skogen o. sköt
järke (som lockades med pipa). Vedlades i jaktvä-
kan o. utnyttjades på varann med kvunden under
ena vingen. Det var god om både vilt o. fisk för i
tiden; dock var det endast en fåtal som bedres jakt
rent yrkesmässigt.

Älgkötet saltades ned. (I yngre tid sammansattes
älgkött o. fläsk för beredn. av köttbullar). Flaras, som skö-
tes l. fångades på vintern, förvarades frusen, upphängda
i en bod. Ej saltades köttkötter, om överskott äggstöd.
Fågel, som fångades på senhösten (l. vintern) kunde och
så förvaras frusen under längre tid. Ej saltades
ev. överskott av fågel. Torkning av fågel o. kött
ej förekommit. Däremot brukade man torka en del älg-
kött (o. även Gjömkött), varvid det först saltades, upptogs
efter en tid ut laken) i fisk avrimma, varefter styckena ägg-
stängdes på stänger (sigtstänger) i matboden
(sommartid) ^{o.} eller i boningskuren (vintertid). I de
fall torkning av villkött förekom (vilket ej var så van-
ligt) torkställen för torkn. av kött utomhus ha ej använts.

ligt), utfördes den i bostumuren ell. Ladugårdsmu-
ren, där köttstyckena upphängdes o. man eldade med
euris. Torpor kött äts till potatis ell. bröd, skars
i tunna skivor. Användes ofta till massäcksovet.

Fjäder (fjäder) från olika fåglar blandades o. användes
till fjäderbaljetter (fjäderbestor m) o. fjäderkuddar
(fjäderdynor). Vingor användes som borstar för sopor.
av mjöl vid brödbak, stjärtfjädrar användes som
div. penslar (bl. a. för påstryken av liniment vid reu-
matism), några stycken hopbundna fanns tjäna som
brödnagg. Tv penslar gjordes järppipor (i mycket
gamml tid skrivpennor för bläck). Småpojkar brukade
silverhå kastpilar för lek av en stjärtfjäder, som
stöcks in i en liten potatis som tyngd.

Harskinn (harsin n) begagnades (liksom kott-
skinn) som "värmedyne" vid reumatism o. gikt, till
delar av småbarnsplagg m m. Härull blandades
nägn gång med fårull för sticku. av smånssockor.
Hartasser (häräs m) brukade användas som krit-
penslar samt för avfärgu. av antecku. på svarta

oolan i skolan; även fr jästtyka. av Hjära vid Hjära.
av Löpskidan, som "sopbarter" fr bartoppa. av Trä-
mjöl vid puten. av smidade slöjdsaker m.m.

Pälsskinn breddes ej kemma utan såldes eller
spickades bort fr beredning, ex. älgkudar o. björnkun-
dar fr att användas till slädfällor, handskar och
åsktöolar. Baryskinnspölar ha använts mycket förr
vid åkning efter häst, men de ha tillräckligt
färdigtillverkade.

De fiskarter, som fångats, ha varit gädda, lax-
öring (bäckforell), lax (i mindre mängd), abborre, mört,
harr, stäm (strävling), lake och ål.

Fisken har såltats (någon del har beretts till surfisk).
Torkning av fisk har knappast förekommit. Fisken sål-
lades kraftigt, endast surfisken såldes lätt (lent).
Fisktornas tillverkning ej, men som (rösm m) och mjöl-
ke (mjölk m) av större fisker kunde ibland kokas och
steks tillsammans med den övriga fisken. Sed var all-
tid fallet betr. sill (även färsk sill, som köptes på vintern).
Efter landsvägarnes tillkomst var nog den viktigaste

ULMA 21518. K. L. L:son Bergkvist. 1951
VRML. DALBY
Frgl. M 25

fiskeriet i bondgårdarnas kuckhål den satta silten (som inköptes i fjärdingar o ättingar av ortens handlande ell. av fraktkörande narsmän); den hemmafångade fisken räckte inte till annat än i periodvis på sommaren.

Klarskium (klärsim u) i kaffe har använts (o. begagnas ännu av somliga). Det fläddes av vattlagd lutfisk (länga, forsk, gräsej), torshades (soppkängd på ett svärd framför spisen), klypptes i kalvtunnstora bitar o förvarades i x en burk ell. fräsch.

Under svagis o under perioder av arbetslöshet har också på senare tid (1900-talet) storgens vilt blivit hårdare beskattat o man har prövat fiskelyckan flitigare än eljest. Men under de senaste årtiondena har såväl jakt (möjl. främst älgjakt) som fiske spelat en underordnad roll o bedrivs numera mest som nöje l. tidsfördriv. Med de rigorösa bestämmelser som nu råda betr. jakt o fiske skulle nog ingen heller kunna tvinga sig på dessa "näringsgrenar".

Brattum, Lysstebäck den 15/10 1951.
 Karl L. Bergkvist.

ULMA 21518. K. L. Lison Bergkvist. 1951
 VRML. DALBY
 Frgl. M 25